

Patsientide ohjeldamine ja selle vältimise abinõud hooldusasutustes

Reet Tohvre
05.12. 2013

Tartu

Taustast

- Patsientide ohjeldamine toimub Eestis paljudes tervishoiu- ja hooldusasutustes
- Ohjeldamise kasutamiseks aktiivravis (v.a.psühhiaatria) ja hooldusasutustes (v.a.erihooldekodud) puuduvad regulatsioonid
- Ohjeldamine võib riivata patsientide põhiõigusi ja põhjustada mitmesuguseid ebasoovitavaid tagajärgi
- Ohjeldamise vältimise võimalusi uuritud vähe, tulemused vastuolulised, olemasolev teave lünklik

Näide

<http://www.epey.ee/public/files/KOKKUV%C3%95TE%20HOOLDUSRAVI%20JUHTUMITEST%20N%C3%84IDETEGA.pdf>

2.4. tülikaid patsiente ohjeldatakse seadusevastaselt

- Pühapäeval viisime haiglasse ja esmaspäeva ennelõunal helistati ja kästi kohe ära viia, sest ema määratasevat. Ta oli kogu elu olnud pigem rahulik, kes kellegagi sõnasõdagi ei pidanud. Me ei suutnud uskuda, kui nägime, et ta oli rihmadega kinni seotud. Esimese asjana, kui järgi läksime, võttis ta koti, kus oli raha, lasi end ratastooliga sõidutada teise tuppa ja luges raha üle. Siis tundus see imelik, sest ta polnud haiglane kahtlustaja. Nüüd saame aru: ilmselt ta lihtsalt ei lasknud oma kotti silmist või siis esimesel ööl võõras kohas ei saanud magada ja nägi, et keegi tahtis ta kotist midagi võtta.
- Isal ajutrauma, praegu P. hooldushaiglas, kus seotakse varrukaotsad kinni, sest pt kisub mähet lahti. Kas nii tohib?
- Kliendi isa ohjeldatakse hooldushaiglas, tütar mures
- Vanaema seisund halvenes iga päevaga. Kosumise asemel oli ta nüüd täis voolikuid, paeltega käed voodi külge seotud, käed ja jalad sinised ja pundunud, süstlatorgetest, nagu öeldi.

Ohjeldamise mõiste (1)

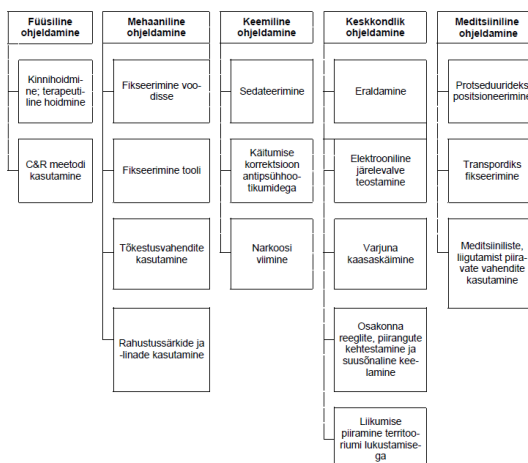
- Suur varieeruvus mõiste defineerimises
- Erinev mõiste tõlgendamine patsientide, tervishoiutöötajate ja patsientide lähedaste hulgas.
- Definiitsioonid baseeruvad kas ohjeldamise olemusel, põhjustel või ohjeldamiseks kasutatud meetmetel.

	Näited	Allikas
Ohjeldamise olemust iseloomustavad definitsioonid	Ettekavatsetud isiku liigutusvabaduse või käitumise piiramine või teine sõnastus „ettekavatsetud/tahtlik takistamine võimaldamast isikul teha seda, mida ta kavatses“.	Royal College of Nursing (2008). Lets talk about restraint. Rights, risks and responsibility.
Ohjeldamise põhjustel baseeruvad definitsioonid (agressiivsuse ja vägivalda takistamine).	Ohjeldamine on ükskõik milline vahend või keemiline aine, mida kasutatakse eesmärgiga peatada agressiivne või afektiivne käitumine. Ohjeldamine on sekkumine, mille eesmärgiks on ennetada isikut kahjustamast ennast, teisi või ümbritsevat keskkonda. Ohjeldamine on viimane meede, et patsiendi ohtlikku ja vägivaldset käitumist kontrolli alla saada ning ohjeldamine ei ole raviviis.	Shannex Health Care Management Inc. (2007) Best Practice Guidelines-Least Restraint Utilization. Nottingham University Hospital (2009) Restraint Policy. Montana State Hospital (2007) Policy and Procedure. Use of seclusion and restraint.
Ohjeldamise definitsioonid ohjeldamiseks kasutatud meetme alusel	Ohjeldamine on igasugune 1) manuaalne meetod või füüsiline või mehaaniline vahend või 2) materjal või seade, mis immobiliseerib või takistab patsienti vabalt liigutamast oma jäsemeid, keha või pead. Ohjeldamine on kas: 1) manuaalne - patsiendi kinnihoidmine personali poolt; 2) mehaaniline – sidemete või käe-või jalaraudade kasutamine; 3) keemiline-ravimite abil patsiendi rahustamine. Ohjeldamine on kas füüsiliste, keemiliste või keskkondlike vahendite kasutamine isiku või tema kehaosade füüsilise või käitumusliku tegevuse kontrollimiseks. Ohjeldamine on ükskõik milline manuaalne	The University of Connecticut Health Center. John Dempsey Hospital (2009) Administrative Manual. Knott jt (2005) Epidemiology of unarmed threats in the emergency department. Emergency Medicine Australasia 17, 351-358. College of Nurses of Ontario (2009). Practice Standard Guttman R., Altman R.D. &

Ohjeldamise mõiste (2)

- Patsientide ohjeldamine tervishoiu- ja hooldusasutustes on personali tegevus, millega piiratakse või võetakse patsiendilt ära tema tahte vastaselt või tahtest olenemata liigutuste ja/või liikumisvabadus. Ohjeldamise teostamine toimub läbi ohjeldusmeetmete rakendamise.
- Ohjeldusmeetmed on teatud konkreetse ohjeldamise liigi juures rakendatud või rakendatavad piiravad abinõud.

Ohjeldamise liigid ja meetmed

Füüsiline ohjeldamine

- Patsiendi kinnihoidmine
- Spetsiaalsete jõuvõtete kasutamine
  - C & R meetod 1) patsiendi eemaldamine ohuolukorrast; 2) patsiendi jäsemete immobiliseerimine personali poolt; 3) lisaks personalipoolsele jõuvõtetele ka spetsiaalsete abivahendite kasutamine- nt kammitsemine)
  - VERGE (Norras), MAPA või VETH (Soome), PCM (*Professional Crisis Management*) ja TCI (*Therapeutic Crisis Intervention*) USA-s

Improper restraining technique

In a prone restraint, such as the "basket hold," weight on a subject's back or torso can inhibit that person's ability to breathe by preventing the chest from expanding. If oxygen is cut off, brain cells begin to die after five minutes.

Basket hold

Team control position

Chase Moody was placed in what's called the team control position, illustrated at right.

Sources: The Hartford Courant, the Brown Schools

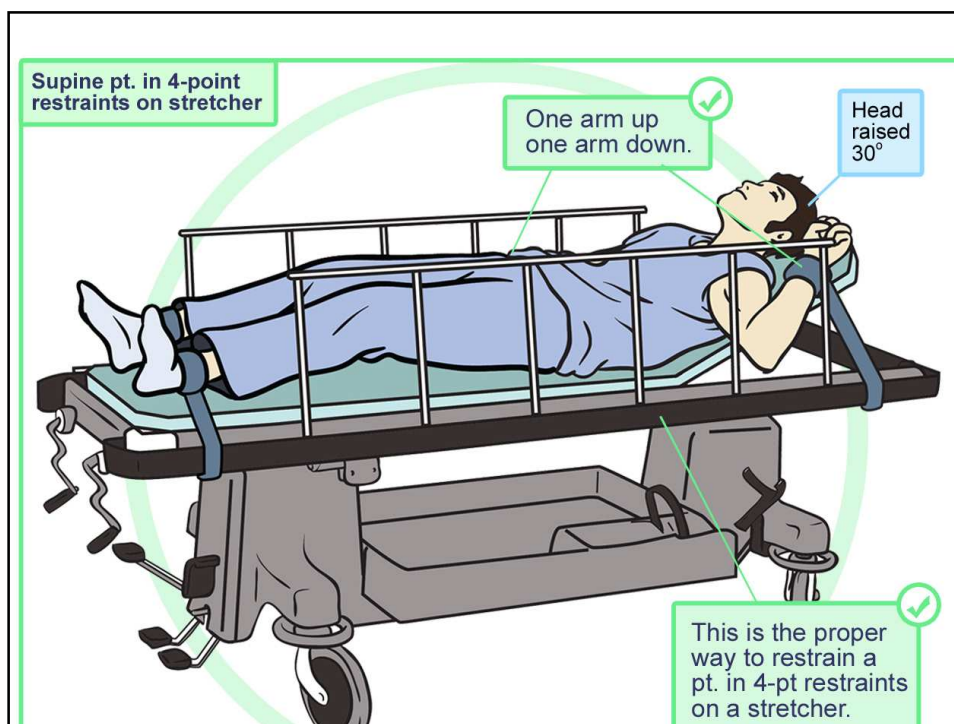
Mehaaniline ohjeldamine

Isiku liigutuste piiramine selleks spetsiaalselt disainitud abivahenditega:

- Rihmad
- Käerauad
- Turvakatted
- Rahustussärgid
- Sidemed
- Maskid ja kiivrid
- Voodivõred ja-piirded

Keemiline ohjeldamine (ravimite kasutamine)

- Ravimid, mis muudavad patsiendi käitumist ja ei kuulu tema põhihaiguse raviskeemi.
- PsAS § 14: isikule ravimite manustamine tema **tahte vastaselt** isiku rahutussümptomite leevendamiseks.

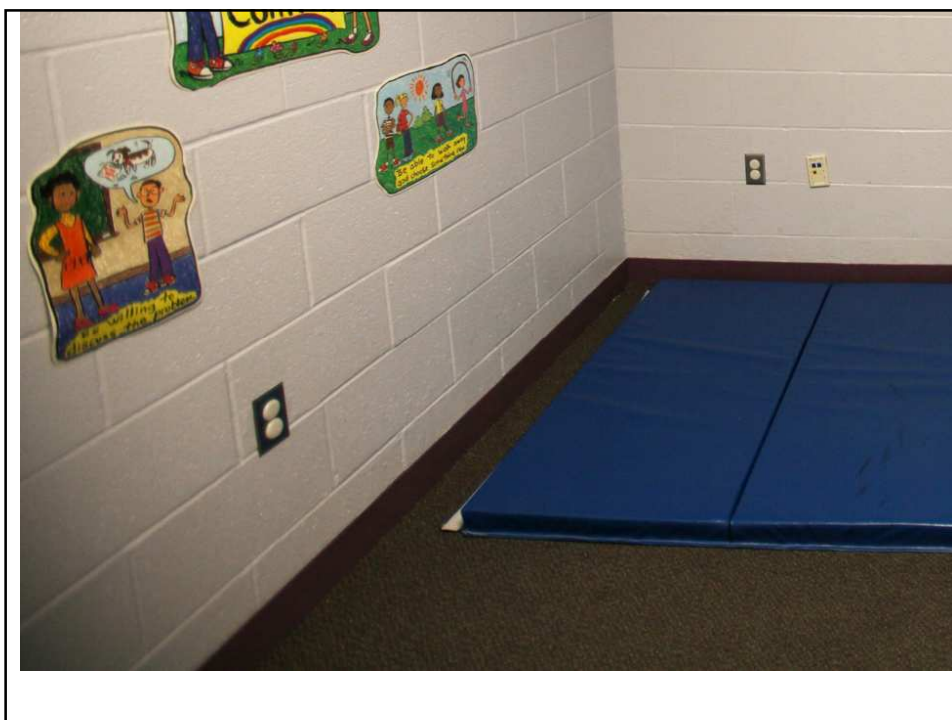

Keskkondlik ohjeldamine

- osakonna keskkonna kujundamine patsientide enda poolt soovitud liikumise piiramiseks:
  - elektroonilise jälgimine (videojälgimine, elektroonilised alarmid, liikumisandurid, elektroonilised seadmed, mis paigutatakse patsiendi külge tema liikumise ja liigutuste jälgimiseks jms)
  - psühholoogilised piirangud (nt käsud, keelud, sisekorraeeskirjad ja reeglid)
  - eraldamine
  - varjuna kaasaskäimine ja pidev silmside patsiendiga
  - territooriumi lukustamine

Eraldamine

- PsAS § 14: eraldusruumi paigutamine on isiku eraldusruumi paigutamine tema liikumise ja suhtlemise piiramiseks.
- Eraldusruum peab olema ette nähtud ainult selleks otstarbeks ja kujundatud patsiendile ohutuks.
- Eraldusruumi paigutamisel peab tervishoiutöötaja hindama isiku seisundit vastavalt vajadusele, kuid vähemalt üks kord iga 15 minuti jooksul kuni ohjeldusmeetme rakendamise lõpetamiseni (SoM määrus nr 29, 19.07.2012.)

Meditsiiniline ohjeldamine

- Mõiste kasutusel UK-s.
- Meditsiiniline ohjeldamine on sellised tegevused nagu patsiendi positsioneerimine ja kinnitamine operatsioonilauale ja protseduurideks, lahastamised, kiirabitranspordiks fikseerimine, toestamine, kateetrite ja sondide kinnitamine jms.
- Patsiendi toestamine ratastooli seetõttu, et ta ei suuda ilma toestamata istuda, on meditsiiniline ohjeldamine, samas patsiendi kinnitamine rihmadega ratastooli selleks, et ta liikumine oleks kontrollitud ja ta ei saaks iseseisvalt toolist väljuda, on käsitletav ohjeldamisena

Organisatsioonilised ohjeldamise põhjused

- Ebapiisav personali koosseis
- Suur töökoormus
- Juhtkonna toetuse puudumine
- Üldise kontrolli saavutamine osakonnas
- Teiste patsientide kaitsmine
- Riski vältimine osakonnas

Patsiendist tingitud ohjeldamise põhjused

- Kukkumiste, vigastuste vältimine
- Meditsiiniliste abivahendite kinnitamine
- Ekstubeerimise vältimine
- Ärevus, desorienteeritus, deliirium
- Keha toestamine
- Agressiivsuse ennetamine või mahasurumine
- Suitsiidkatse või autoagressiooni vältimine

Personalist tulenevad põhjused

- Õdede mugavuse tagamine
- Patsientide karistamine halva käitumise eest
- Vähesed teadmised ohjeldamisest ja selle mõjust
- Uskumused, et ohjeldamine aitab tagada turvalisust
- Väiksema kliinilise kogemusega personal
- Uskumused, et ohjeldamisele ei ole alternatiive

Ohjeldamise kasutamise eetilised aspektid

- Lääne kultuuriruumis käsitletakse patsiendi ohjeldamist sunnivahendina ja vägivaldse tegevusena, mis võib kaasa tuua patsientide väärkohtlemise.
- CPT standardid V peatükk (<http://www.cpt.coe.int/lang/est/est-standards.pdf>)
- Levinud ohjeldamisvaba hoolduse (*restraint-free care*) liikumine.

Ohjeldamise eetilised aspektid (2)

- EV õiguskantsler Indrek Teder:
„Ohjeldamine riivab intensiivselt isiku põhiõigusi, sh õigust vabadusele (Põhiseadus § 20), õigust vabale eneseteostusele (PS § 19) ja õigust inimväärsele kohtlemisele (PS § 10). Nimetatud õigused on ühed olulisematest põhiõigustest, mis on aluseks muude põhiõiguste ja vabaduste teostamisele.“

Allikas: Kontrollkäik SA –sse Jõgeva Haigla 13.12.2012.

http://oiguskantsler.ee/et/seisukohad/otsing?sisutuup=seisukoht&menetluse_liik=4&dokumendi_liik=46

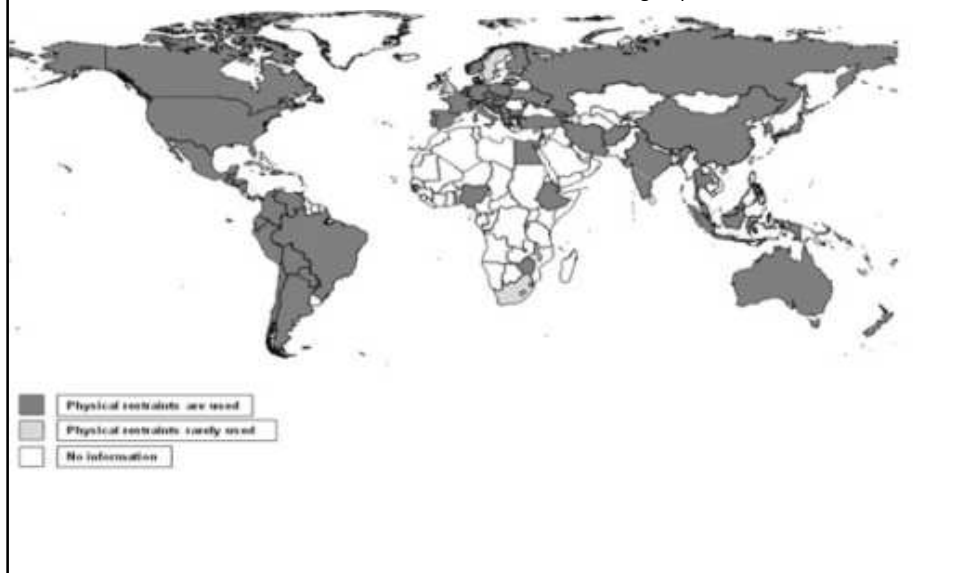
Ohjeldamise kasutamise sagedus (1)

- Ohjeldamise levimuses on saadud suuri erinevusi nii erinevate riikide võrdluses kui ka ühe riigi piirkonna samatüübilistes tervishoiuasutustes
- 20–48% geriaatrilistes asutuses olevaid patsiente ohjeldatakse mehaaniliselt (Retsas 1998, Karlsson ja Bucht 2000, Bredthauer jt 2005)
- Gallinagh (2002)- haiglates ohjeldatakse ca 68% eakaid.
- Ljunngren (1997)- kõige vähem (alla 9 %) ohjeldatakse patsiente Jaapani, Islandi ja Taani õenduskodudes ja kõige rohkem Hispaanias (40%).
- Feng jt (2009)-USA õenduskodudes ohjeldati füüsiliselt 9% patsientidest, samal ajal Hong Kongis oli ohjeldatud patsientide osakaal 20%, Soomes 28 % ja üle 31% Kanadas. Väikseim ohjeldamise arv oli Šveitsis (6%).

Ohjeldamise kasutamise sagedus (2)

- Tuleb kriitiliselt suhtuda erinevatesse levimusuuringutesse, sest sageli oli defineerimata ohjeldamine ning ohjeldamisena käsitletakse meetet, mis teistel juhtudel jääb hoopis tähelepanuta.
- Ohjeldusmeetmete kasutamise sageduse uurimise teeb keeruliseks erinev ohjeldusmeetmete tõlgendamine.
- Meyeri jt (2008) uurimuses ohjeldamise levimuse kohta Saksamaa 30-s õenduskodus leiti, et keskmiselt 26,2% patsiente (n=2367) on mehaaniliselt ohjeldatud ja uurimuses osalenud õenduskodudes ohjeldamise levimus kõikus vahemikus 4,9%–64,8%. Nii suurt erinevust ühe riigi sama piirkonna õenduskodude vahel uurijad seletada ei osanud.

TREC-SAVE: a randomised trial comparing mechanical restraints with use of seclusion for aggressive or violent seriously mentally ill people: study protocol for a randomised controlled trial
 Gisele Huf,^{1,2} Evandro SF Coutinho,³ Marco AV Ferreira,⁴ Silvana Ferreira,⁴ Flavia Mello,⁴ and Clive E Adams⁵, TREC-SAVE Collaborative group

Ohjeldamise tagajärjed

- ohjeldamise oodatav tulemus (patsientide turvalisus) ei ole tagatud.
- ohjeldusmeetmete kasutamine paljudel juhtudel ei ennetata näiteks vanurite kukkumisi (Gallinagh jt 2002, Hamers jt 2004, Capezuti jt 2007) ning samal ajal põhjustab patsientidele ebamugavust ja tundeid nagu oleks personal nende suhtes ükskõikne ja hoolimatu (Gallinagh jt 2001).

Ohjeldamise tagajärjed

- Kehalised
- Käitumuslikud
- Hingelised kannatused

Kehalised tagajärjed ja ohud

- Naha- ja pehmete kudede vigastused
- Luumurrud
- Ohjeldamise asfüksia
- Rindkere löögitraumad
- Tromboos
- Aspiratsioonipneumoonia jms
- Südame rütmihäired
- **Ohjeldamise kasutamisega seotud surmajuhtumid**¹

¹ Paterson, B., Bradley, P., Stark, C., Saddler, D., Leadbetter, D., Allen, D. (2005) Deaths associated with restraints use in health and social care in the UK. The results of a preliminary survey. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 10, 3-15.

Ohjeldamise tagajärjed (2)

- Miles ja Irvine (1992) analüüsisid retrospektiivselt 122 surmahetkel ohjeldatud patsiendi haiguslugusid ja leidsid, et 1000-st surmast hooldekodus või hooldushaiglas 1 surm on põhjustatud patsiendi ohjeldamisest
- Müncheneri Kohtumediitsiini Instituudi 1997–2010 teostatud 27 353 lahangust tuvastati 22 patsiendi surma põhjusena ohjeldamine – 11 juhul oli surma põhjuseks strangulatsioon, 8 juhul rindkere kompressioon ja 3 juhul pea alla asendisse rippuma jäämine. Seega oli kasutatud valesid ohjeldamise võtteid ja puudus adekvaatne järelevalve ohjeldatud patsientide üle. (Berzlanovich jt 2012)
- Capezuti jt (2007) andmetel raporteeriti USA-s aastatel 1985-2006 riiklikele organisatsioonidele nagu FDA (*the U.S. Food and Drug Administration*) ja JCAHCO (*Joint Commission for the Accreditation of Health Care Organizations*) 691 juhtu, kus voodivõred osutusid patsientidele ohtlikuks ning 431 neist ohujuhtumitest lõppesid patsiendi surmaga.

Ohjeldamise kasutamise riskifaktorid

- Riskifaktorid, mille puhul suureneb ohjeldamise käigus surma oht märgatavalt. Need on: 1) ülekaalulisus; 2) pikaajaline füüsiline võitlus (rabelemine, rüselemine); 3) kehaline haigus; 4) äge psüühikahäire; 5) narkootilise või psühhotroopse aine tarvitamine; 6) manustatud ravimid ja 7) ohjeldusmeetmed, mis takistavad vaba hingamist.
- Williams ja Grosset (2011) hinnangul on kõige ohtlikum füüsilise ohjeldamise meede patsiendi põrandale kõhuli lamama panek (*prone restraint*). See meede on levinud Paterson jt (2003) andmetel eriti Ühendkuningriigis intellektipuuuetega patsientide erihooldekodudes.

Ohjeldamise tagajärjed (3)

- Informatsiooni ohjeldamise tuisistuste kohta on vähe, neid on vähe uuritud ja püsib kahtlus, et vigastused ja tuisistused on alaraporteeritud.
- Leitud on, et haiglas ohjeldatud patsientide puhul pikenes nende haiglas viibimise aeg, ohjeldatud patsientide suremus oli suurem, suurenes nosokoniaalsete infektsioonide esinemise sagedus, patsientide elutahe tõenäoliselt vähenes ning vähenes motiveeritus minna kodusele ravile.
- Hooldekodudes ohjeldatud patsientide puhul leiti, et suurenes nende ärevus ja alanes kognitiivne võimekus, muutus sotsiaalne käitumine ja vähenes liikumine. (Evans jt 2003.)

Käitumuslikud tagajärjed

- Isoleerumine
- Viha väljanäitamine
- Provotseeriv käitumine

Hingelised kannatused

- Alandustunne, viha, hirm
- Depressiivsus
- Isoleeritus, kurbus
- Enesemääramisõiguse kaotamine

Ohjeldamise tagajärjed personalile

- Patsientide ohjeldamine (eriti füüsiline) põhjustab kehalisi vigastusi personalile.

Näide Henderson jt (2005) poolt USA-s läbi viidud uurimusest:

- Uuriti, kui palju said vigastusi personal ja kliendid erinevaid meetodeid kasutades.

PCM (n=5580)		TCI (n=1274)	
5 (0,1%)	kriitiline vigastus (patsiendid)	10 (0,8%)	
189 (3,4%)	tõsine vigastus (patsiendid)	85 (6,7%)	
40 (0,7%)	kriitiline vigastus (personal)	12 (0,9%)	
305 (5,5%)	tõsine vigastus (personal)	85 (6,7%)	

PCM -*Professional Crisis Management*

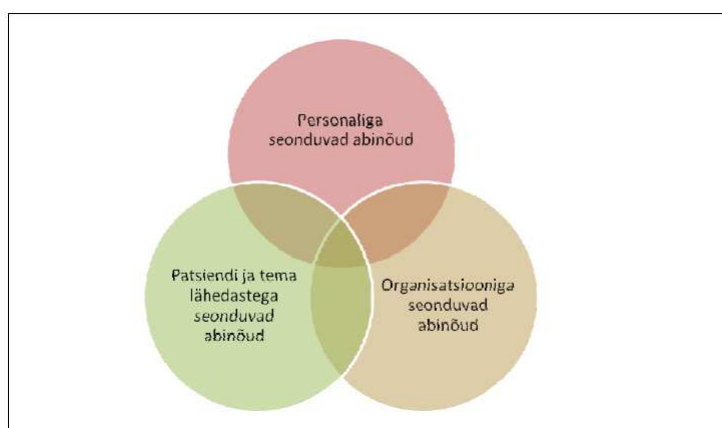
TCI -*Therapeutic Crisis Intervention*

- Ohjeldamine põhjustab personalis vastuolulisi tundeid.

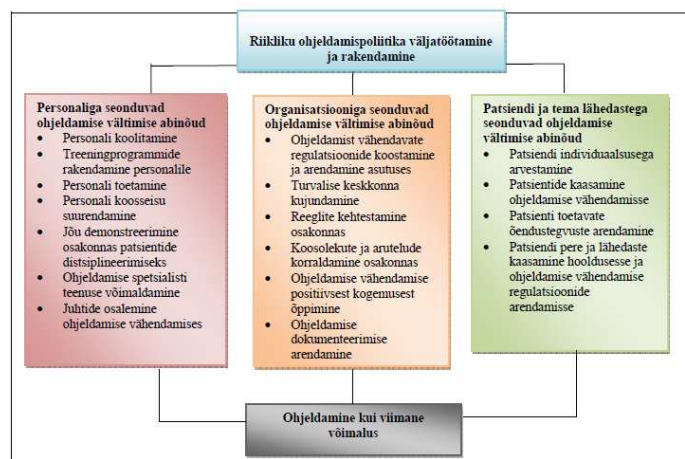
Ohjeldamise tagajärjed personalile

- on leitud et patsientide ohjeldamine tekitab õdedele mitmesuguseid erinevaid, valdavalt negatiivseid tundeid
- Bonner jt (2002) leiavad, et ohjeldamine tekitab hingelise trauma kõigile – nii patsientidele kui ka personalile (Lee jt 2003, Lai 2007, Chuang ja Huang 2007, Bigwood ja Grove 2008)
- Suen jt (2006): personalil on sageli ohjeldamisest inadekvaatsed teadmised ja uskumused, et häid alternatiive ei ole ja alahinnatakse ohjeldamise tagajärgi patsientidele ning ohjeldamist peetakse sageli ainsaks võimaluseks patsientide turvalisuse tagamiseks.

Ohjeldamise vältimine

Ohjeldamise vältimise eeltingimused, abinõud ja ohjeldamine kui viimane võimalus

Alternatiivid mehaanilisele ohjeldamisele

- Personali optimaalne koosseis
- Keskkondlikud vahendid
- Personali teadmised ja oskused
- Regulatsioonid

Agressiooniga toimetuleku meetodid (füüsiline ohjeldamine):

- VERGE meetodika
- MAPA (*Management of Actual or Potential Aggression*) või vana nimega „Vägivalla ennetamine ja turvaline hooldus“ (VETH):füüsilise sekkumise erialane, õiguslik ja eetiline tausttraumatik, ennetavad ja reaktiivsed ohjeldamise strateegiad, erinevad isikukesksed füüsilise sekkumise oskused ja nende arendamine, personali ohutuse küsimused seoses ametialase vastutusega. <http://www.mapafinland.fi/toiminta.html>

Ohjeldamise regulatsioon Eestis

- Psühhiaatrilise abi seadus, Sotsiaalhoolekande seadus
- Terviseameti soovituslik juhendmaterjal
- Võlaõigusseadus?

Võlaõigusseadus: võimalik tõlgendamine

§ 763. Üldtunnustamata meetodite kasutamine raviteenuse osutamisel

(1) Üldtunnustamata ennetus-, diagnostilist või ravimeetodit võib kasutada üksnes juhul, kui tavapärased meetodid lubavad väiksemat edu, patsienti on meetodi olemusest ja selle võimalikest tagajärgedest teavitatud ning patsient on andnud oma nõusoleku meetodi kasutamiseks.

(2) Piiratud teovõimega patsiendi eest annab käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud nõusoleku patsiendi seaduslik esindaja. Otsusevõimetu patsiendi suhtes võib üldtunnustamata meetodit kasutada ka ilma patsiendi või tema seadusliku esindaja nõusolekuta, kui sellise meetodi kasutamata jätmise oleks ohtlik patsiendi elule või kahjustaks oluliselt patsiendi tervist.

NB! Ohjeldamise kasutamine peab olema põhjalikult dokumenteeritud ja põhjendatud.

Järelevalve ohjeldusmeetmete kasutamise üle

- Terviseamet
- Õiguskantsler
- CPT- Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee
- *Avalikkuse huvi*

Ohjeldamine kui viimane võimalus

- Ohjeldamist tohib kasutada ainult juhul, kui eelnenud, vähempiiravad meetmed on ära proovitud ja tulemusi ei olnud;
- Patsiendi nõusolekut peaks eelnevalt küsima ja ohjeldamisest tuleb patsienti alati informeerida ja julgustada teda küsimusi esitama;
- Patsienti ja/või tema lähedasi tuleks eelnevalt informeerida igasugusest ohjeldusmeetmete kasutamisest ning selgitada selle sekkumise oodatavaid tulemusi, eetilist ja ohjeldamisotsuse põhjendatust;
- Võimalusel kasutada alati pere abi patsiendi hoolduses kui alternatiivi ohjeldamisele;
- Kõik patsiendi käitumise mõjurid (osakonna keskkond, ööpäevarežiimiga arvestamine, valu, füsiol.vajadused) peaksid olema arvestatud ja rahuldatud;
- Ohjeldusmeede tuleb valida vähempiirav, kuid samas sobiv, et saavutada oodatav efekt;
- Ohjeldamise kasutus tuleb dokumenteerida ning selle tulemuslikkus hinnata;
- Kõik plaanis ette nähtud õendustoimingud tuleb tagada ka ohjeldatud patsiendile;
- Piirangute kasutamine tuleb perioodiliselt üle kontrollida, hinnata ja dokumenteerida;
- Kasutada selleks sobivaid spetsiaalseid ohjeldusvahendeid- sidemete, nõõride jms vahendite kasutamine ei ole aktsepteeritav;
- Ohjeldatud patsient tuleb iga 20 minuti tagant üle vaadata;
- Patsienti peaks iga kahe tunni tagant proovima peale seisundi hindamist ohjeldamisest vabastada;
- Personali treenimine ohjeldusmeetmete kasutamiseks peaks olema korraldatud ja vajalik on täpse tegetsemisjuhise olemasolu;

Ohjeldatud isiku õigused

- õigus inimväarikusele
- õigus turvalisusele
- õigus ravile
- õigus informatsioonile
- õigus kokkusaamistele
- õigus õigusabile
- õigus kaebuste esitamisele

